

Suoseura opintoretellä Valkmusan kansallispuistossa ja sen ympäristössä

Tuula Larmola, Tapio Lindholm[†], Helena Lundén,
Sakari Sarkkola & Markku Suoknuuti

Retken taustaa ja osallistujat

Suoseura retkeili Valkmusan kansallispuiston ympäristön soilla Kymenlaaksossa 13. lokakuuta 2021. Vierailimme Munasuon ennallistamiskohteella, Hirvijärvensuon jatkuvapeitteisen metsänkasvatuksen kokeella ja lopuksi tutustuimme Valkmusan kansallispuiston luonnontilaiseen Kananiemensuohon. Oppaina toimivat Markku Suoknuuti, Kaakkois-Suomen ELY-keskuksesta sekä Helena Lundén Metsähallituksen luontopalveluista.

Retki järjestettiin osana Suoseuran Soiden kestävä käyttö tulevaisuudessa -hanketta, joka alkoi opiskelijatyöpajalla soiden, turvemaiden ja turpeen kestävään käyttöön liittyvistä ratkaisuista joulukuussa 2020. Retkelle mukaan kutsuttiin korkeakouluopiskelijoita, työpajan vetäjiä ja soiden kestävä käytön ammattilaisia. Tavoitteenamme oli koota yhteen opiskelijoita – tulevaisuuden suoammattilaisia – ja monen tieteen alan tutkijoita sekä käytännön suoammattilaisia. Kahdeksantoista osallistujaa pohti retken monipuolisten kohteiden äärellä soiden ekosysteemipalveluiden (metsätalous, turvetalous, hiilensidonta, biodiversiteetti, hydrologia) yhteensovittamisen kysymyksiä.

Valkmusa edustaa Etelä-Suomen parasta suoluontoa

Valkmusan kansallispuisto on perustettu vuonna 1996 valtion maille. Se sijaitsee Pyhtään ja Kotkan alueilla. Puiston pinta-ala oli perustettaessa

1180 hehtaaria, mutta aluetta on myöhemmin laajennettu yksityismaille ostoin ja maanvaihdoon ja sen pinta-ala on nykyisin 1950 hehtaaria. Suurin osa puiston alueesta on erilaista suota; kangasmaan metsiä on vain n. 200 ha. Suot ovat keidassoita, ja eri suotyyppejä tavataan yli 30. Suokokonaisuuteen liittyy myös hienoja metsäsaarekkeitä ja reunametsiä (Metsähallitus Luontopalvelut 2002).

Kansallispuisto muodostuu kahdesta osasta: Länsiosassa oleva Munasuo on Suomen suurin ja arvokkain laakiokeidas. Itäosaan taas kuuluvat nimikkosuo Valkmusa sekä Kananiemensuo, Lamminsuo ja Mustanjärvensuo, jotka ovat kermikeitaita. Kansallispuiston raja sivuaa pohjoisessa Kymijoen Hirvikoskenhaaraa.

Suomen suoaluejaon mukaan alue kuuluu Saaristo-Suomen laakiokeitaitten vyöhykkeeseen ollen aivan sen itäisellä rajalla. Tähän vyöhykkeeseen kuuluu osia, joilla on Rannikko-Suomen kermikeidasvyöhykkeen soiden piirteitä sekä soita, joita aiemmin on kutsuttu eteläisiksi aapa-soiksi, mutta jotka lienevät pikemmin Etelä-Suomen sarasoita.

Munasuo edustaa Saaristo-Suomen laakiokeitaitten tyyppiä, joiden laiteitten yläpuolella oleva keskus on suhteellisen tasainen ja kermirakenne on heikosti kehittyntä. Suon keskustassa on lukuisia allikoita. Valkmusa ja Kananiemensuo poikkeavat rakenteeltaan Munasuosta. Se koostuu erillisistä osista: kahdesta kilpiketaasta, joissa rämekermit ja niiden väliset kuljut reunustavat suon korkeinta keskiosaa sekä sarasuokokonaisuuksista.

Kuva 1. Valkmusan kansallispuistoon kuuluvan Kananiemensuon kermikeidasmaisemaa Simonsaaren lintutornista kuvattuna. Suoseura teki retken tälle Etelä-Suomen arvokkaimpiin kuuluvalla suoalueella 13.10.2021. Kuva: Sakari Sarkkola.

Mustajärvensuo on reunoiltaan ojitettu metsänkasvatukseen 1960-luvulla. Suolla tavataan kuitenkin yhä kansallispuiston hienointa keidasrämettä, jolla esiintyy runsaasti mereisyyttä ilmentävää kanervaa. Kermien välissä on jopa kymmeniä metrejä pitkiä avovesiallikoita.

Vaikka Valkmusan kansallispuistossa on paljon hienoa luonnontilaista suoluontoa, siellä on myös ojitamalla muutettua suoluontoa. Tätä oli alueella jo kansallispuiston perustamisvaiheessa, ja puistoon liitettyjen alueiden mukana ojitettua aluetta tuli lisää. Suot on ojitettu tehokkaasti ja vuosikymmenten saatossa hydrologia, kasvilisuus ja puusto ovat muuttuneet hyvin paljon alkuperäisestä ekosysteemistä. Kansallispuiston perustamisen jälkeen ojitettuja soita on kuitenkin ryhdytty ennallistamaan. Puiston hoito ja käyttösuunnitelmassa (Metsähallitus Luontopalvelut 2002) on asetettu selvät tavoitteet alueen soiden palauttamiseksi luonnontilaan:

- Ojitettujen soiden ja purojen vesitalouden, morfologian ja hydrologian palauttaminen (ojien peittäminen tai patoaminen, perattujen purojen palauttaminen luonnon uomaansa tai sitä jäljittelevään uomaan, luonnontilaisen pohjaveden korkeuden ja tulvarytmin palauttaminen)

- Ojitettujen tai muuten turmeltujen lähteiden ja lähteikköjen vesiolosuhteiden palauttaminen ja rakenteiden poisto.

Suunnitelman mukaisesti alueella on tehty ennallistamistoimia, ja osalla alueesta ne ovat edelleen käynnissä. Suoseura pääsi tutustumaan Munasuolla käynnissä oleviin Metsähallituksen käytännön ennallistamistöihin ja niiden vaiheisiin.

Ennallistamisen odotetaan elvyttävän taantunutta suolajistoa

Ennallistettava tutustumiskohteemme Munasuolla on ollut luonnontilaisena hyvin avointa, pääosin nevaa ja harvapuustoista rämettä. Metsähallitus ennallistaa ojitetun alueen täyttämällä tai patoamalla ojat kaivinkoneen avulla, siltä osin kuin se on mahdollista, sekä poistaa myös puustoa. Pieni osa alueesta oli jo ennallistettu syksyllä 2020, mutta laajemmalla toimenpidealueella oli vasta tehty ennakkoraivaukset hakkuita varten sekä kunnostettu talvitie. Kun puusto on korjattu, ennallistamistyöt tehdään kaivinkoneella. Se edellyttää kunnan talven tuloa. Ojien tukkimisessa

Kuva 2. Luhtaista (mesotrofista) rimpinevaa (LuRin) Valkmusansuon laiteella. Tyyppiä luonnehtivat keskiravinteinen rimpipintakasvillisuus, jossa oligotrofisten nevojen kasvit, kuten vaaleasara (*Carex livida*), rimpivihvilä (*Juncus stygius*), ruskopiirtoheinä (*Rhynchospora fusca*) ja rimpivesiherne (*Utricularia intermedia*) ovat yleisiä. Kuva: Markku Suoknuuti.

Kuva 3. Sarakorpea (mesotrofinen sarakorpi (MeSK)/ruohoinen sarakorpi (RhSK)) Valkmusassa. Valtalajina ovat sarat: pullosara (*Carex rostrata*) ja jouhisara (*C. lasiocarpa*). Myös äimäsaraa (*C. dioica*) ja villapääluikkaa (*Trichophorum alpinum*) esiintyy. Mesotrofian ilmentäjistä tavallisimpia ovat kahden em. saran lisäksi siniheinä (*Molinia caerulea*), metsätähti (*Trientalis europaea*), kurjenjalka (*Potentilla palustris*), letto- ja keräpäärahkasammal (*Sphagnum teres* ja *S. subsecundum*). Luhtaisuutta ilmentävät mm. hoikkavilla (*Eriophorum gracile*), kiiltolehväsammal (*Pseudobryum cinclidioides*), kuovin- ja okarahkasammal (*S. obtusum*, *S. squarrosum*). Kuva: Markku Suoknuuti.

Kuva 4. Metsähallituksen suunnittelija Helena Lundén (oikealla) esittelee Munasuon ennallistamishankkeita ja niiden taustaa. Vasemmalla retkeläinen, metsätieteiden opiskelija John Seppänen Helsingin yliopistosta. Kuva: Markku Suoknuuti.

Kuva 5. Noin vuosi sitten täytetty metsäoja Munasuon ennallistamisalueella. Kuva: Sakari Sarkkola.

joudutaan ottamaan huomioon kansallispuiston ulkopuolella olevan yksityismaan vetymisvaara ja siksi ei voida tukkia rajaojia eikä yksityismaalta tulevia johto-ojia. Työtä tehdään osana EU:n

rahoittamaa Hydrologia-LIFE-hanketta, jossa pyritään turvaamaan soiden, purojen ja lintuvesien luonnontila 103 kohteessa Natura-alueilla kautta Suomen vuosina 2017–2023.

Jatkuvapeitteisen metsänkasvatuksen tutkimusta turvemaalla

Tutustuimme luonnontilaisen suoluonnon ja ennallistamishankkeiden ohella siihen, miten soiden metsätalouskäytön ympäristövaikutuksia olisi mahdollista vähentää puuntuotannossa. Näitä vaikutuksia ovat mm. hakkuiden ja kunnostusojitusten aiheuttama vesistökuormitus sekä ojitetusta turvemaasta tulevat kasvihuonekaasupäästöt turpeen hajoamisen seurauksena. Yhtenä mahdollisena keinona on esitetty jatkuvapeitteistä metsänkasvatusta, jossa ei tehdä laaja-alaisia uudistushakkuuta ja vältetään voimaperäistä kivistystä. Tällaisia menetelmiä ovat mm. erilaiset poimintahakkuut ja pienalahakkuut, joissa poistetaan kerrallaan vain osa käsittelyalueen puustosta. Valkmusan lähelle Hirvijärvensuolle on Luonnonvarakeskus perustanut koekentän, jolla selvitetään rämemännikön käsittelyä kaistalahakkuumenetelmällä. Kaistalahakkuumenetelmässä varttuneeseen puustoon hakataan kapeahkoja 10–30 m levyisiä pienaukkoja. Hirvijärvensuo on pinta-alaltaan noin 10 ha Kymijoen Hirvijärven itäpuolella ja maanomistaja on Tornator

Oyj. Suo on alun perin ojitettu 1960-luvulla ja kasvupaikat edustavat nykyisin varputurvekankaita (Vatkg I) ja puolukkaturvekankaita (Ptkg I). Kaistalahakkuut tehtiin loppusyksyllä 2020 ja alueella tutkitaan hakkuiden vaikutusta suomet-sän vesitalouteen sekä kaistaleiden uudistumista. Kokeen on tarkoitus toimia tutkimuksen ohella esittely- ja koulutuskohteena. Kokeen perustaminen ja tutkimustyötä tehdään Lukessa käynnissä olevassa projektissa (SuoPPP), jonka tavoitteena on kehittää työkaluja, joilla voidaan vastata suometsätalouden ajankohtaisiin haasteisiin. Projektia rahoittavat mm. Luke ja useat metsäteollisuusyritykset.

Kiitokset

Suoseuran Soiden kestävä käyttö tulevaisuudessa -hanketta on rahoittanut Metsämiesten Säätiö.

Kirjallisuus

Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut. 2002. Valkmusan kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja B 65: 1–43.

Kuva 6. Retkeläiset Hirvijärvensuolla, jossa sijaitsee Luonnonvarakeskuksen perustama rämemännikön kaistalahakkuukoekoe. Koetta esittelemässä Sakari Sarkkola. Kuva: Markku Suoknuuti.

Kuva 7. Retkeläiset Valkmusan lähellä sijaitsevan Kymenlaakson suurimman (?) siirtolohkareen juurella.
Kuva: Markku Suoknuuti.